

פרשת בהעלותך שנת תשפ"ג

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה ושא"ס

הואיל משה

ומפרש הכתוב מילתא בטעמא ולמה באמת נימול בן צ"ט שנה ולא בן כ' או ל' שנה, ומפרש הכתוב מאת בן נכר נמלו אתו ר"ל כדי שגם בני נכר יכולים להתגייר ג"כ ולימול ג"כ אף בן צ"ט שנה, דאם היה אברהם נימול כשהיה בן כ' או ל' שנה אז לא היה יכול בן נכר לימול אלא דוקא ג"כ לכ' או לל' שנה כמו אברהם ולא לבן יותר מכ' או ל', כי סבר שמא לא יועיל לגרים מזו והלאה, אבל עכשיו באשר נימול בעצם היום הזה שהוא צ"ט שנה, ע"כ גם בני נכר יכול לימול עצמו אף אם יהיה בן מאה שנה כמו שנימול אברהם עכ"ד.

ובספר ילקוט יצחק פרשת לך (אורח ג) כתב וז"ל, טעם שלא נשלם האדם מן הבטן להיות מהול ומשלים עצמו ביד האדם, כדי לתת פתח לגרים שלא יתביישו לכנוס תחת כנפי השכינה בהיות השלמתם על ידי בשר ודם עכ"ל, הרי לך הטעם כדי ליתן מקום לאומות העולם להתגייר, שאם היה המילה והיהדות נקבע מבטן ומלידה היו נמנעין מלהתגייר.

ועיין בילקוט שמעוני פרשת וירא (פסוק א) שכתב וז"ל, אמר אברהם, אחר שמלתי עצמי הרבה גרים באים להדבק לזאת אות הברית עכ"ל, ומוכח מכאן דלכן לא נברא האדם מהול, כדי לתת פתח לגרים, הרי דמקבלין גרים.

אך במדרש תנחומא פרשת תזריע (סי' ה) איתא, מעשה ששאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא, איזו מעשים נאים של הקב"ה או של בשר ודם, א"ל של בשר ודם נאים, א"ל למה אתם מולין, א"ל אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני, ולכן הקדמתי ואמרת ליך שמעשה בני אדם נאים משל הקב"ה, הביא לו ר"ע שבלים וגלוסקאות, א"ל אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה ידי אדם אין אלו נאים יותר מן השבלים וכו' עיי"ש.

וביארנו המפ' עפי"מ דאיתא במסכת כתובות (דף ה), דגדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, ולכן חפץ הקב"ה שיהא גמר שלימות האדם במעשי בני אדם דייקא, ועד"ז ביאר בספ"ק קדושת לוי (פרשת וירא) טעם הדבר דכל המצות קיים אברהם אבינו ע"ה מעצמו ורק במצות מילה לא קיים רק עד שהיה הציווי מן השם עליו, והיינו דכיון דהמילה מורה על חשיבות מעשי האדם דגדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, והנה באמת האב לאהבת בנו ולחיבתו יכול לומר לבנו מעשיך יהי חביבים וחשובים ממעשי, אבל שהבן יאמר לאב אעפ"י שיודע שהאב אוהב אותו ומחבבו חיבה יתירה, מעשה גדול ממעשיך, זה לא יתכן כלל והוא חוצפה יתירה

ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חתן משה נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותנו אתן לכה אתנו והטבנו לך כי ה' דבר טוב על ישראל: ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך: ויאמר אל נא תעזב אתנו כי על כן ידעת חנתנו במדבר והיית לנו לעינים: והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך:

ואיתא בספרי (פסוק פ), ר' יהודה אומר, א"ל משה ליתרו, אתה הוא שראית חן שניתן לאבותינו במצרים, שנאמר בפרשת בא (פרשה י"ב-ל"ו) וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וגו', תניח ותלך (כתמיה) עיי"ש.

ורקדקו המפרשים על מה שרמז לו משה ביחוד על זה שראה יתרו מה שנתן ה' חן העם בעיני מצרים, וכי זו בלבד הוא שראה יתרו בעיניו, וכאלו מכל הנסים והאותות והמופתים שראה יתרו במצרים, לא בחר משה אלא זה מה שנתן ה' חן העם בעיני מצרים להרבות להם כסף וזהב, ומה ענין זה לזה, לויכוחו של משה עם יתרו בכאן ואינו אלא תימה.

והנבס"ד, דהטעם שיתרו ביקש לשוב לארצו ולמולדתו, ולא רצה לילך עם בני ישראל, יש לומר, דאיתא במסכת קידושין (דף ע"ג), קשים גרים לישראל כספחת עיי"ש, הרי דקבלת גרים לאו מעליותא הוא, ובתוס' (סו) ד"ה קשים, כתבו בתוך דבריהם שני טעמים למה קשים גרים לישראל, או דהגרים מצד עצמם קשים לישראל דגריעותא הוא לקבלם, או משום שכיון שהם מדקדקין במצוות יותר מישראל, הקב"ה מזכיר מתוך כך עונותיהן של ישראל ח"ו עיי"ש, וכיון דאין לנו חפץ בגרים, למה לו להעמיס את עצמו עליהם, ולכן לא רצה לילך עם בני ישראל.

ולכאורה יש להביא ראיה דמקבלין גרים, דאיתא בילקוט שמעוני פרשת משפטים (אורח שמ"ט), וגר לא תונה ולא תלחצנו וגו', חביבין הגרים שלא מל אברהם אבינו אלא בן צ"ט שנה, שאילו מל בן שלשים או בן עשרים לא היה גר יכול להתגייר מבין שלשים ומעלה, לפיכך גלגל הקב"ה עמו עד שהגיעו לצ"ט שנה שלא לנעול דלת בפני הגרים הבאים וכו' עיי"ש.

ולפי"ז כתב בספר דברי שמואל (ס"ו' לך לך) לפרש הפסוקים ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו וגו' בעצם היום הזה נימול אברהם, ר"ל דוקא בעצם היום הזה שהוא בן צ"ט שנה הובחר אברהם לימול עצמו ולא קודם לזמן זה,

אך יש לתרץ קו' התוס' כמ"ש בספר ים התלמוד (ב"ק דף ס"ו) דהקרא אתא לספק גזל, לשיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, דנודע מש"כ החו"ד (קונטרס בית הספק) דהרמב"ם הוציא דינו דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ממסכת סוטה (דף כ"ט), ושם מבואר דהתורה לא דיברה רק מוודאי ולא מספק, וא"כ שאני בין היכא דכתיב קום ועשה לשב ואל תעשה, דבכל לאווין משמעות הקרא איסור וודאי לא תאכל אבל ספק יאכל, ובקום ועשה הוא להיפוך, דעשיית המצוה יהיה בסוג וודאי ולא בסוג ספק. ולפי"ז במצות עשה מודה הרמב"ם דספיקא לחומרא עכ"ד.

וא"כ הו"א דיוצא בספק גזל, דמצהב"ע ליכא כיון דבספיקא אזלינן לקולא, ולכן צריך קרא דלכם דבעינן שיהא ודאי שלו ובספק גזל אין יוצאין עיי"ש, אמנם זה א"ש לשיטת הרמב"ם דס"ל דספיקא דאורייתא לקולא, משא"כ לשיטת הרשב"א דספיקא דאורייתא לחומרא ל"ש לתרץ כן.

ונודע מה שהקשה הר"ן בקידושין ספ"ק (דף ט"ו: מרפי הרי"ף) על הרמב"ם דס"ל דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, א"כ אמאי חייבה התורה אשם תלוי על הספק (עין בר"ן ספ"ק דקידושין).

ובשו"ת מהרי"ט (תיו"ד ס"א) כתב לתרץ, דהרמב"ם כתב בהלכות שגגות (פ"ח ה"ב), אינו חייב באשם תלוי עד שיהיה שם איסור קבוע, כיצד, אכל חלב וספק אם היה כזית או פחות מכזית, או שהיתה לפניו חתיכת חלב וחתיכת שומן ואכל אחת מהן ואין ידוע איזה מהן אכל וכו', הרי זה מביא אשם תלוי וכן כל כיו"ב, אבל אם היתה לפניו חתיכה אחת ספק שהיא חלב ספק שהיא שומן ואכלה פטור שהרי אין כאן איסור קבוע וכו' עיי"ש.

ומבואר דהרמב"ם ס"ל כהמ"ד במסכת כריתות (דף י"ז:) דחתיכה אחת משני חתיכות שנינו, ולכן אע"ג דבכל הספיקות ס"ל להרמב"ם דאזלינן לקולא מ"מ היכא דאיכב איסורא מודה הרמב"ם דלחומרא אזלינן, ומבואר במסכת כריתות (שם), דזה אי חתיכה אחת (ספק חלב ספק שומן) שנינו, או חתיכה אחת משני חתיכות שנינו, קמיפלגי אי יש אם למסורת או יש אם למקרא, דמ"ד יש אם למסורת ומצות כתיב, ולפי"ז אף בחתיכה אחת מביא אשם תלוי, משא"כ מאן דס"ל יש אם למקרא ומצוות קרינן לכן ס"ל דמשני חתיכות שנינו.

ולפי"ז כתב שם המהרי"ט דזה אי ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא או לחומרא תליא אי יש אם למסורת או למקרא, דמאן דס"ל יש אם למקרא וחייב אשם תלוי אינו רק בשני חתיכות דייקא דהו"ל איקבע איסורא, הא לאו הכי לא הוי מחמירין בספיקא משום דס"ל דספיקא מה"ת לקולא, משא"כ למאן דס"ל יש אם למסורת, וחייב אשם תלוי הוא אף בחתיכה אחת, ע"כ מוכח דס"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא עכ"ד.

ח"ו שהבן יאמר כך מעצמו, ולכן כיון דמצות מילה מורה על ענין דמעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים וארץ, לכן דבר זה לא היה שייך כלל עד שיהיה הציווי מן השם לעשות, ולכן לא מל אברהם אבינו ע"ה מעצמו עד שיהיה הציווי עליו מאת השי"ת לעשות עיי"ש, ולפי"ז ליכא הוכחה ממה שהאדם לא נברא מהול דמקבלין גרים.

ואיתא בהגדה של פסח זכרינו לחיים (דף ל"ה:), דהא אם מעשה בני אדם עדיף ממעשה שמים תליא בהא, דאיתא בכתובות (דף ה'), דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאלו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך, השיב בבלי אחד ור' חייא שמו ויבשת ידיו יצרו, ומשני ידו כתיב עיי"ש.

מבואר מזה דאי דרשינן המסורת דידו כתיב מוכח דמעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים וארץ, משא"כ אם דרשינן הקרי, דידיו קרינן, לא דרשינן הכי ומעשה שמים וארץ גדולים ממעשה צדיקים.

ובספר יושב אהלים (בפרישתן) עורך, דלמה הוצרכו בני ישראל לישא חן בעיני מצרים כדי שיתנו להם כלי כסף וכלי זהב וכו', והלא השי"ת היה יכול לעשות שיוציאו מהם על כרחם, דכבר מראשית הובטח להם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, אלא די"ל דהבטחת הרכוש היה לאחר שיקיים בהם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, וכיון שיצאו קודם הזמן לא חל עדיין ההבטחה, ובגין כך הוצרכו לנשיאות חן בעיני מצרים שיתנו להם מרצונם, וכיון דכבר בא לידם בהיתר שוב לא מפקינן מיניהו עיי"ש.

ולכאורה צ"ב, דעכ"ז הרי היה אפשר שיטלו בעל כרחם, ואף דנימא דמצד הדין עדיין לא הגיע להם שכר וכנ"ל, מ"מ הרי הו"ל רק גזל עכו"ם, וע"כ מוכח מזה דגזל עכו"ם אסור, ולכן לא רצה הקב"ה שיטלו באופן גניבה, ולכן עשה ה' שהמצריים יתנו להם את ממונם מרצונם הטוב.

ולכאורה יש להביא ראיה דגזל עכו"ם מותר, דאיתא במסכת סוכה (דף כ"ט:), דלולב הגזול פסול, והטעם איתא (דף מ"ג:) דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וגו', משלכם להוציא את השאול ואת הגזול, והקשו בתוס' (דף ל:) דלמ"ל קרא דאינו יוצא בגזול, תיפ"ל דאינו יוצא משום דהו"ל מצהב"ע עכ"ק.

ותירץ בספר ישמח משה (פרשת בראשית) לפי שיטת ספר יראים (סי' תכ"ב) מובא במג"א (סי' תרל"ז סק"ג) דאף דאמרינן גזל עכו"ם מותר עכ"ז לא הוי לכם, לפי"ז י"ל דבעינן הקרא דלכם, היכא דגזל הד' מינים מעכו"ם, דמצהב"ע לא הוי כיון דגזל עכו"ם מותר, ועכ"ז אינו יוצא משום דל"ה לכם עיי"ש, ולפי"ז מוכח מכאן דגזל עכו"ם מותר.

ישלוט בנו יצר הרע), א"ל אידך ניזול אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליצרן ונקבל אגרא עיי"ש, ויוסף סבר כמ"ד דאין לילך לאותן מקומות, ולכן דיבר עליהם עכ"ד.

והמפרשים הקשו על הא דאמרו ונקבל אגרא, פשיטא, דהלא אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה כדאיתא במסכת פסחים (דף קי"ח), ובספר עונג חיים לשבת (אות ס"ה) הביא מה ששמע ליישב, דאיתא במסכת קידושין (דף ל"ט): דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וכתב בספר בכור שור עמ"ס ב"ב (דף ט"ו): להסביר זאת, משום דכל התורה נאמרה על תנאי אם בחקותי תלכו ואם בחקותי תמאסו, וכיון דהמבטל מצות עשה אין לו עונש מיתה ומלקות בעולם הזה, לכן גם שכר מצות עשה ליכא בעולם הזה, ומבואר במסכת קידושין (שם), ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאלו עשה מצוה כשכא דבר עבירה לידו, וכיון דעל העבירה איכא עונש מיתה ומלקות בעולם הזה, ממילא כשלא עבר על העבירה בדין הוא שיטול שכר ג"כ בעולם הזה, וזהו שחידש לומר ניזול אפתחא דבי זונות ונכפייה ליצרן ונקבל אגרא, ר"ל שיקבלו שכר בהאי עלמא משום שיכא דבר עבירה לידם ויפרשו ממנה עכ"ד עיי"ש.

ולפי"ז י"ל דיוסף והשבטים פליגי בזה, דיוסף ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא, ולכן לא מצא זכות על אחיו שהולכים אפיתחא דבי זונות, ככוונתם לקבל שכר, כיון דבלא"ה איכא שכר בהאי עלמא, ולכן דיבר עליהם סרה, משא"כ השבטים ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ורק אם בא דבר עבירה לידו ואינו עובר על העבירה, בדין הוא שיטול שכרו בעוה"ז, ולכן ס"ל דמותר לילך אפיתחא דבי זונות כדי לקבל שכר בהאי עלמא.

ואיתא בקידושין (דף ט"ו): תנו רבנן, יכול לא יהו מעניקים אלא ליוצא בשש, מנין לרבות יוצא ביובל ובמיתת האדון ואמה העבריה בסימנין, תלמוד לומר תשלחנו וכי תשלחנו, יכול שאני מרבה בורח ויוצא בגרעון כסף, ת"ל וכי תשלחנו חפשי מעמך, מי ששילוחו מעמך יצא בורח ויוצא בגרעון כסף שאין שילוחו מעמך עיי"ש.

והנה ביזת מצרים היה מדין הענקה, כמש"כ רשיז"ל בפרשת ראה (פרשה ט"ו-ט"ז) עה"פ העניק תעניק לו וגו' וזכרת כי עבד היית וגו' והענקתי ושניתני לך מביזת מצרים וביזת הים אף אתה הענק ושנה לו, והוא מספרי (סי' ס"ה) הענקתי לך ושניתני לך אף אתה הענק לו ושנה לו, מה במצרים נתתי לך ברוחב יד אף אתה תתן לו ברוחב יד, וכה"א אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה בכסף זו ביזת מצרים, ואברותיה בירקרק חרוץ זו ביזת הים עיי"ש.

וכתב בספר פרשת דרכים (דודש ה'), דלפי"ז דביזת מצרים היתה מדין הענקה, עכצ"ל דכבר נשלם הזמן, דהא קיי"ל במסכת קידושין דבורח אין מעניקים לו עיי"ש, ואי נימא דבני ישראל יצאו ממצרים קודם הזמן, דינם כבורח ואין להם הענקה עכ"ד.

ומעתה יבואר דברי הספרי, דכאשר יתרו חפץ לשוב לביתו דסבר קשים גרים לישראל, ביקש משרע"ה להוכיח לו דטעות הוא בידו דבאמת חביבין הגרים, ואמר לו אתה ידעת חנותינו במדבר היינו דראית את החן שנתן לנו הקב"ה בעיני מצרים בעבור הרכוש, שלא רצה הקב"ה שיטלו באופן גניבה, משום דגזל עכו"ם אסור.

ולכאורה מקרא דלכם מוכח דגזל עכו"ם מותר, וע"כ דקרא אתיא לספק גזל, דספיקא דאורייתא לקולא, וס"ל יש אם למקרא, ולפי"ז ליכא להוכיח דגדולים מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ, ולפי"ז מה שהאדם לא נברא מהול הוא כדי שלא ימנעו מלהתגייר, דחביבין גרים לישראל, ומעתה אל נא תעזוב אותנו ודו"ק.

ב) עוי"ל, דבהואיל משה פרשת ויקרא (אות ח) הבאנו מה שראיתי בכתבי כ"ק האדמו"ר מצאנז-זוועהיל זצ"ל (פרשת לך שנת תש"ס) לפרש, מה דאיתא במסכת יבמות (דף מ"ו), גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דווים סחופים ומטורפים ויסורין באים עליהם וכו' עיי"ש.

והנה הא דצריכים לומר להם כן, משום שמא יחזרו לסורם בראותם כשנתגיירו באים עליהם כל היסורים האלה, כדאיתא במסכת יבמות (דף מ"ח): מפני מה גרים בזמן הזה מעוניין ויסורים באים עליהם, ולא הגינו עליהם המצוות שקיימו כשנתגיירו, וע"כ הא דלא הגינו עליהם המצוות והמעש"ט שעשו, משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא.

ולפי"ז יצא לידון בדבר החדש דזה דמקבלין גרים או לא, והיינו משום דחיישינן שמא יחזרו לסורם כשיבא עליהם יסורים, יהא תלוי אי ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא או לא, דאי ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, ליכא למיחש דלמא יבאו עליהם יסורים כשיקיימו המצוות, וגם שמא יחזרו לסורם, דהוה כספק ספיקא, דמסתברא שלא יבאו עליהם יסורים, ויקבלו שכר מצוותם בהאי עלמא, ומשו"ה שפיר אמרינן דמקבלין גרים.

אבל אי ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ולא יגין עליהם המצוות שיקיימו, א"כ מילתא דשכיחא הוא שיבאו עליהם יסורים ושמא יחזרו לסורם, ומשו"ה אין מקבלין גרים עכ"ד.

ובמשכיל דוד כתב לפרש הא דיוסף דיבר על אחיו שחשודים על עריות ונותנים עיניהם בבנות הארץ, דח"ו לפרש כפשוטן, אלא דפליגי בפלוגתת תרי רבנן במסכת ע"ז (דף י"ג), דאיתא (שם), ר' חנינא ור' יונתן הוו קאזלי באורחא, מטו להנהו תרי שבילי, חד פצי אפיתחא דעכו"ם (פתוח לפתח עבודת כוכבים), וחד פצי אפיתחא דבי זונות, אמר ליה חד לחבריה, ניזל אפיתחא דעבודת כוכבים דנכיס יצריה (נשחט יצא ולא ניזול אפיתחא דבי זונות שלא

השמים, כדי להסתיר את הנס, ולכן צריך שיביאו אש טבעי גם מבלעדי הנס עיי"ש.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף צ:), מניין לתחיית המתים מה"ת, שנאמר ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן, וכי אהרן לעולם קיים, והלא לא נכנס לארץ ישראל שנותנים לו תרומה, אלא מלמד שעתיד לחיות וישראל נותנים לו תרומה, מכאן לתחיית המתים מה"ת, דבי ר' ישמעאל תנא, לאהרן כאהרן, מה אהרן חבר אף בניו חבירים עיי"ש.

ובספר יד יוסף (פרשת אמור) כתב, דדבר זה שאין נותנים תרומה לכהן ע"ה תליא אי ס"ל כהנים הוי שלוחי דרחמנא או שלוחי דידן, דאי ס"ל כהנים הוי שלוחי דרחמנא, צריך שיהא הכהן בר אוריין וצדיק כיון דדרכו ית"ש שיהא שלוחו מלאך ה' צבקות, ותנא דבי ר' ישמעאל ס"ל דהוה שלוחי דרחמנא, ולכן דריש מה אהרן חבר אף בניו חבירים, משא"כ אי ס"ל דכהנים הוי שלוחי דידן א"כ כיון שדרכי בני אדם שעושין שליחות בכל אחד ואחד, כמו כן כל כהן ראוי להיות שליח ולהקריב עיי"ש, ועיין בספר מגדול דוד (פרשת וישלח-וישב) מה שכתב בזה עיי"ש.

ובמסכת סנהדרין (ס) יליף ר' סימאי דתחיית המתים מן התורה, שנאמר וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען, לכם לא נאמר אלא להם [דמשמע שהבטיח הקב"ה לאבותינו אברהם יצחק ויעקב שיתן להם ארץ ישראל וכי להם ניתנה והלא לבניהם ניתנה אלא מלמד שעתידין לחיות ועתיד הקב"ה ליתן להם את ארץ ישראל] מכאן לתחיית המתים מה"ת עיי"ש.

וכתב בספר בגדי אהרן פ' בראשית (דף י"ד מדפ"ס), דזה א"ש רק אי ס"ל דא"י אינה מוחזקת מימי האבות, דאז לא שייך לומר לתת להם, וע"כ דקאי לעתיד על התחיה, אבל אי ס"ל דא"י מוחזקת מימי האבות, א"כ קאי לתת להם כפשוטו שמוחזקת מימי האבות, וצריכים ראייה אחרת לתחית המתים עכ"ד.

ונודע תמיהת המפרשים על מה שיצאו ישראל ממצרים אחר רד"ו שנים, הלא הגזירה היתה על ארבע מאות שנים, וכתב רש"י"ל פרשת לך (ט"ו-א) עה"פ כי גר יהיה זרעך, דחשבינן הגלות מלידת יצחק, ומשנולד יצחק עד שישראל יצאו ממצרים הוה ארבע מאות שנה עיי"ש, וכן בפרשת בא (פרשה י"ב-ב) עה"פ ומושב בני ישראל וגו', כתב רש"י"ל וז"ל, אשר ישבו במצרים אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם, שלשים שנה וארבע מאות שנה, בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה וכו' עיי"ש.

ובמדרש שוחר טוב (תהלים פוק י"ח) איתא, א"ר שמואל לפי שהיה הקב"ה מפתה את משה כל שבעת ימי הסנה שילך בשליחותו וכו', אמר להקב"ה, רבון העולמים, כבר חשבתי מה שאמרת לאברהם אבינו בבין הבתרים ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ועדיין לא נשלמו ולא עשו שם אלא מאתים ועשר, א"ל

ונודע תמיהת המפרשים על מה שיצאו ישראל ממצרים אחר רד"ו שנים, הלא הגזירה היתה על ארבע מאות שנים, וכתבו לתרץ דקושי השעבוד השלים הזמן, כדאיתא במד"ר פרשת בא (פרשה ט"ו-א), אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים, ארבע מאות שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו, אמר להם כבר שלמו, שנאמר (שה"ש ב"א) הנה הסתיו עבר, ופי' ביפה תואר (ש) דקושי השעבוד הדומה לסתיו השלים הגלות עיי"ש.

אך איתא במסכת שבת (דף י:) אמר ר' חמא בן גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שהרי בשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים עיי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה ה"ג), ואע"ג דבלא"ה נגזר דכתיב ועבדום וענו אותם, שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה עכ"ד, הרי דקושי השעבוד הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, ולפי"ז ליכא למימר דקושי השעבוד השלים הזמן, אך אם נאמר דהשבטים צדקו במה שמכרו את יוסף, א"כ שוב נמצא דקושי השעבוד היה שלא כד"ן, ושפיר י"ל דהשלים הזמן.

ובזה יבואר דברי הספרי, דהנה יתרו חשש מלהצטרף לבני ישראל דסבר דאין מקבלין גרים משום דקשים גרים לישראל, ע"ז אמר לו משה להוכיח דמקבלין גרים, שהרי אתה ידעת חנותינו במדבר היינו שהוצרכנו למצוא חן בעיני המצרים כדי ליקח את רכושם, דבלא"ה לא היו רשאים לקחת בעל כרחם, כיון שלא השלימו שנות השעבוד, דאין לומר דקושי השעבוד השלים, דזה בא על חטא דמכירת יוסף, ומינה דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, ומקבלים גרים, ואין לך למנוע מלבוא עמנו ודו"ק.

ג) עוי"ל, עפימש"כ בספר יושב אהלים (בפרשתן), דיתרו לא רצה להצטרף לבני ישראל בהליכתם לארץ, דיתרו חשש האין יוכלו בני ישראל לעמוד נגד ל"א מלכים גבורי חיל בערי מבצר ישראל לכובשם, ואע"ג שכבר ידע כי גדול ה' מכל האלהים, ואין מעצור לה' להושיע את בני ישראל ברב או במעט, ובוודאי יוכל לעשות להם נסים ונפלאות לכבוש את הארץ ולהדוף את ז' האומות, עכ"ז סבר דאסור להכניס עצמו לידי סכנה, דאין סומכין על הנס, ולכן העדיף לחזור למולדתו ולא רצו עכ"ד.

ובספר שמנה לחמו לחנוכה (דרוש א) כתב, דנדב ואביהוא הקריבו אש זרה משום שדרשו ונתנו אש על המזבח, אע"ג דאש יורד מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט, והטעם דאם הכהן לא היה עובד העבודה רק על ידי אש של מעלה, הוי אמינא דכהנים שלוחי דרחמנא, ולכן הביאו אש של הדיוט מדידן, להורות דכהנים המה שלוחי דידן עכ"ד.

ובספר יקהל שלמה (פרשת וישב) מביא בשם הרבינו בחיי, דלכן מצוה להביא אש מן ההדיוט אע"פ שירדה על המזבח אש מן

הקב"ה, לא כמו שאתה מחשב לעצמך, שמיים שנולד יצחק הקדמתי להם הקץ ודלגתי אותו וכו' וכבר נשלם עכ"ל, א"כ נמצא שנשלם כבר אז הזמן.

ובספר ראש דוד מהחיד"א (פרשת וארא) כתב, דזהו יתכן רק אי ס"ל ארץ ישראל אינה מוחזקת לנו מימות אברהם אבינו ע"ה ודר יצחק בארץ שאינו שלו וסבל עול גלות, אז שפיר י"ל דזמן הגלות התחיל מלידת יצחק, אבל אי ס"ל דא"י מוחזקת היא א"כ לא סבל יצחק כלום עול הגלות, ושוב אין לומר דהגלות מתחיל ממנו עכ"ד.

ומעתה יבואר דברי הספרי, דמשה רבינו ביקש להסיר פחדיו של יתרו ממלחמת ז' עממין, ואמר דשפיר מותר להם לסמוך על הנס שיעשה ה' עמהם נפלאות לגרש אותם מן הארץ, אך יתרו טען לנגדו דבהכרח אין ראוי לסמוך על הנס, דהרי מהאי טעמא נצטוו להביא אש מן ההדיוט אעפ"י שירד אש מן השמים. ע"ז אמר לו משה רבינו דהתם טעמא אחרינא אית בה, וזהו מה שאמר לו משה, אתה ידעת חנותינו במדבר, שהקב"ה נתן את חן העם בעיני המצריים כדי שיתנו להם כלי כסף ושמלות, והיינו דלא היו יכולים ליקח בעל כרחם, כי מן הדין לא הגיע להם כי לא השלימו הזמן של ד' מאות שנה, דא"ל דהגלות כבר התחיל מלידת יצחק, כיון דאברהם אבינו זכה בארץ ישראל וארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, ומעתה הקרא לתת להם הוא כפשוטו, וע"כ דילפינן תחיית המתים מקרא ונתתם ממנו את תרומת ה', ומעתה י"ל דכהנים המה שלוחי דידן, ולפי"ז י"ל דזהו הטעם דצריכין להביא אש מן ההדיוט, ולא משום דצריך להסתיר הנס דשפיר סמכינן אניסא, ומעתה אין לך לחשוש כלל ולכה עמנו ודו"ק.

(ד) עוי"ל, דאיתא במסכת נדרים (דף ל"ב), מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים רד"ו שנים, רבי יוחנן אמר, שהפריש בני אדם מלהכנס תחת כנפי השכינה, שנאמר תן לי הנפש והרכוש קח לך עיי"ש, ומוכח מכאן דמקבלין גרים.

אך במסכת נדרים (ס) איתא טעמא אחרינא, אמר ר' אבהו אמר ר' אלעזר, מפני מה נענש אאע"ה ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים, מפני שעשה אנגרייא בתלמידי חכמים, שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו, ובר"ן שם כתב שהוליכין למלחמה כדכתיב וירק את חניכיו דהיינו בני אדם שחנך לתורה עיי"ש, ומעתה ליכא ראיא דמקבלין גרים.

וכתב בספר תולדות יצחק (פרשת תולדות), דאיתא במסכת תענית (דף י'): עה"פ פרשת ויגש (פרשה מ"ה-כ"ד) וישלח את אחיו וילכו ויאמר אלהם אל תרגזו בדרך, אמר רבי אלעזר אמר להם יוסף לאחיו, אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו (תתעו) עליכם הדרך עיי"ש, ובתוס' (ר"ה אל תרגזו) כתבו, ויש מדרש דאל תרגזו בדרך היינו אל תפסיקו מדבר הלכה עיי"ש.

ולפי"ז אי ס"ל דבדרך אינו רשאי ללמוד תורה, לפי"ז חטא אברהם במה שהוליכין למלחמה, משום דבביתם היו יכולים ללמוד ובדרך אינם רשאים ללמוד, וא"כ ביטלם מדברי תורה, ולפי"ז חטא אברהם במה שלקח עמו ת"ח למלחמה, משא"כ לשיטת התוס' דבדרך נמי רשאי ללמוד, ואדרבה מצוה הוא ללמוד ואינו רשאי להפסיק מדברי תורה, א"כ לא חטא אברהם בזה במה שלקח עמו ת"ח למלחמה עכ"ד.

ולכאורה י"ל דהגמ' והמדרש פליגי בזה, דאיתא במד"ר ויקרא (פרשה ד-י), א"ר אלעשא, גוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה, כתוב בתורתכם אחרי רבים להטות, אנו מרובים מכם, מפני מה אין אתם משויין עמנו בע"ז עיי"ש, וכתבו המפ' דכל זמן שישראל יושבים וקבועים במקומם, הו"ל דין קבוע דקיי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ולא צריכין לחוש לטענת המינים דהם רובא דעלמא, אך בשעת שישראל ניידים ממקום קביעותם אז יש מקום שיתעורר טענתם דניזול בחר רובא עכ"ד.

ובהואיל משה פרשת במדבר (א"ת י"ג) כתבנו לתרין קושית המין, לפימש"כ בספר דגל מחנה אפרים (פרשת ברכה), עה"פ בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדיו אפסי ארץ והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה וז"ל, יש לפרש בזה בדרך רמז על דרך (קהלת ח-א) חכמת אדם תאיר פניו, היינו אדם שהוא דבוק לחכמה שהוא תורה כאמור הכל בחכמה עשית, בזה מושך על עצמו הארה וכבוד והדר תעטרנהו, והוא שמרמז הפסוק בכור היינו ראשית שהוא חכמה, שורו היינו הסתכלות, ומחמת שהסתכלות שלו היא בחכמה ותורה, הדר לו, מזה נמשך לו הוד והדר כנ"ל חכמת אדם תאיר פניו, וקרני ראם קרניו, היינו קרני הודו היא מן ראם לשון ראייה מן ראותו והסתכלותו בתורה הקדושה וזכה לקרני הוד וכו' עיי"ש.

וכן איתא בפרקי דר"א (פ"ב) ר' אליעזר היה דורש והיו פניו מאירים כפני חמה וקרנותיו יוצאות כקרנותיו של משה עיי"ש, ולפי"ז הרי בני ישראל מובדלים וניכרים מהעמים בעת עוסקם בתורה, והו"ל בגדר דבר הניכר דקיי"ל דאינו בטל ברוב, [ועייין בטו"ז חאו"ח (סי' תרל"ב סק"ג) ובתויו"ט כלאים (פ"ב מ"א)] אי זה דינא דאורייתא או דרבנן עיי"ש, ולפי"ז אי ס"ל דדבר הניכר אינו בטל ברוב מדאורייתא, נפלה טענת המינים בבירא.

ולפי"ז י"ל, דאי נימא דלכן אינו בטלים ברוב משום דבני ישראל מובדלים וניכרים מהעמים בעת עוסקם בתורה, ומעתה צריכים ללמוד בדרך, ולפי"ז אין לומר דנענש בשביל שהוליכין למלחמה, דהרי אף בדרך מותר ללמוד, וע"כ דנענש במה שלא קיבל גרים, ומוכח דמקבלין גרים, משא"כ אי נימא דלכן אינו בטלים ברוב כשאר התירוצים, אז י"ל דבדרך אסורין ללמוד, ולכן נענש אברהם, וי"ל דאין מקבלין גרים.

ואמנם כתב שם (שער ט"ז) ד"ה ולבאר, דפלוגת ר"מ וחכמים תליא אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, דר"מ ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם ולא דרשינן איש איש, ולא איתרבי ב"נ לחייבי כריתות, וחכמים ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם ומריבין מאיש איש דב"נ הוזהרו אף בעריות שיש בו כרת עיי"ש.

והבאנו מש"כ בספר פרשת דרכים (דרוש ה'), דלפי"ד הספרי דביזת מצרים היתה מדין הענקה, עכצ"ל דכבר נשלם הזמן, דהא קיי"ל במסכת קידושין (דף ט"ז): דבורח אין מעניקים לו עיי"ש, ואי נימא דבני ישראל יצאו ממצרים קודם הזמן, דינם כבורח ואין להם הענקה עכ"ד.

והבאנו מש"כ המפ' דבני ישראל לא יצאו קודם הזמן, משום דקושי השעבוד השלים הזמן, והבאנו מש"כ התוס' די"ל דקושי השעבוד הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, אך אם נאמר דהשבטים צדקו כמה שמכרו את יוסף, א"כ שוב נמצא דקושי השעבוד היה שלא כדין, ושפיר י"ל דהשלים הזמן.

ומעתה יבוא דברי הספרי, דעד עתה נמנע יתרו מלבוא ולהתגייר, דדילמא קבלת גרים גריעותא ולא יקבלו אותו, ואי דמוכח דמקבלין גרים מהא דגלות מצרים הוא על שהפריש אברהם אבינו בני אדם מלהכנס תחת כנפי השכינה, אך משם ליכא להוכיח דמקבלין גרים, דהלא י"ל דגלות מצרים הוא בשביל שעשה אנגרייא בת"ח, ואי"ל דלא חטא בזה משום דגם בדרך מותרין ללמוד, וההכרח לזה דאל"ה תקשי קושית המינים דליבטלו ברובא, דהלא י"ל דלכן אינן בטלים ברוב, משום דבני ישראל אחוזים הם באותיות התורה.

ע"ז אמר לו משה רבינו, אתה ידעת חנותינו במדבר, שהקב"ה נתן את חן העם בעיני המצריים כדי שיתנו להם כלי כסף ושמלות, והיינו דלא היו יכולים ליקח בעל כרחם, כי מן הדין לא הגיע להם כי לא השלימו הזמן של ד' מאות שנה, דקושי השעבוד בא על חטא דמכירת יוסף, דהצדק הוא עם יוסף דאינו בא מביאה פסולה, דס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ומעתה לא ס"ל דיש שישים רבוא אותיות לתורה, ומעתה ע"כ דלכן אינם בטלים ברוב, משום דבדרך מותר ללמוד, וע"כ דאברהם נענש בשביל שלא קיבל גרים, ומינה דמקבלין גרים, ואין לך למנוע מלבוא עמנו ודו"ק.

(ה) עוי"ל, דאיתא במסכת שבת (דף פ"ח): ויתיצבו בתחתית ההר, א"ר אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגייגית, ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם, א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא, [ופירש"י שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס] אמר רבא אעפ"כ הדר קבלוה בימי אחשורוש, דכתיב קימו וקבלו וכו' עיי"ש.

ובספר טיב לבב כתב לבטל טענת אומות העולם, דאיתא במדרש רבה שמות (פרשה א-1), בשעה שעבר שלמה על לא ירבה לו נשים ולא ירבה לו סוסים וגו', עלתה יו"ד שבירבה וקטרגה עליו וכו', תני ר' שמעון בן יוחאי, ספר משנה תורה עלה ונשתטח לפני הקב"ה, אמר לפניו וכו' הרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני, אמר ליה הקב"ה, שלמה ואלף כיוצא בו בטלין ודבר ממך אינו בטל עיי"ש, הרי דאות אחת מן התורה אינה בטלה אפילו באלף.

ונודע דכל אחד מישראל יש לו אחיזה באות אחת מהתורה, וידוע מדורשי רשומות שאמרו דתיבת ישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, וא"כ כל אחד מס' רבוא נשמות ישראל הוא כנגד אות אחת מן התורה, ומעתה אין ממש בטענת האומות, כיון דבני ישראל אחוזים הם באותיות התורה אין שייך בהם ביטול עכ"ד.

ובספר שפת אמת לר' ישמעאל הכהן פרשת יתרו (דף מ"ה), כתב, דאי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם לא שייך לומר דיש ס' רבוא אותיות דווקא מכוונים לס' רבוא שורשי נשמות, דהרי יש תיבות יתירות לחנם כלשון בני אדם, רק אי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם אז שפיר יש לומר דישאל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה עכ"ד.

ובספר בנין דוד (אות נ"א) כתב, דהשבטים חלקו על יוסף על אמרו כי הוא אשר ימלוך עליהם, וסברו דזה לא יתכן כיון שיוסף בא מביאה פסולה, שהרי יעקב נשא את רחל באיסור שתי אחיות, ואינו הגון למלכות דכתיב מקרב אחיך תשים עליך מלך ודרשינן במסכת ב"ק (דף פ"ח): ממובחר שבאחיך.

[וכן איתא במסכת יבמות (דף ע"ז): דאמר דואג האדומי לשאלו עד שאתה משאל על דוד אם הוא הגון למלכות אם לאו שאל עליו אם ראוי לבוא בקהל מ"ט דקאתי מרות המואביה וכו' עיי"ש], וה"נ ביוסף שבא מביאת איסור אינו ראוי להיות מלך, וזה היה טענת השבטים על יוסף על מה שאמר על עצמו שיהיה מלך, דאין מן הראוי שיהיה מלך.

ונודע קו' המפרשים דהיאך לקח יעקב שתי אחיות, כיון דהאבות שמרו כל התורה עד שלא ניתנה, וכתב בס' שערי שמים (שער י"ז): דאיתא בסנהדרין (נ"ז): כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה, בן נח מוזהר עליה, אין בית דין של ישראל ממיתין עליה (כגון חייבי כריתות אחותו אבינו ואחות אמו ואשת אחיו ואשת אחי אבינו ואחות אשתו), אין ב"נ מוזהר עליה דברי ר' מאיר (ר' מאיר אליבא דר' עקיבא אמרה דנפקי ליה עריות בבני נח מעל כן יעזב איש וגו' והתם חייבי מיתות הוא דכתיב), וחכ"א הרבה עריות יש (כגון כל חייבי כריתות) שאין בית דין של ישראל ממיתין עליהן, ובן נח מוזהר עליהן (דלרבנן אתרבו בני נח מאיש איש לכל האמור בפרשה ור"מ לא דריש איש איש לרבויה), ולפי"ז י"ל דיעקב ס"ל כו' מאיר דאין ב"נ מוזהר על זה, וכיון שהיה להאבות דין ב"נ כמש"כ בפרשת דרכים, הותר ליעקב לישא שתי אחיות עכ"ד.

והקשו המפרשים בהא דאמרינן מודעא רבה לאורייתא, דהרי אעפ"י דקבלת התורה היתה באונס, מ"מ הלא קיי"ל במסכת ב"ב (דף מ"ז:), אמר רב הונא, תליוהו זבין (מי שתלו אותו או עשו לו יסורין עד שמכר וקיבל הדמים ואומר רוצה אני), זביניה זבינא (ולא יוכל לחזור בו), מ"ט, כל דמזבין איניש (רוב חפצים וכלי ביתו וטליתו שאדם מוכר) אי לאו דאניס (ורחיק במעות) לא הוה מזבין, ואפי"ה זביניה זביני (בעל כרחו אפילו לא גמר ומקני שלא נתנה תורה חילוק במקח וממכר בין דברים הצריכים לו ומכרן לדברים שאין צריכין לא אלא כוליהו קונה לוקח וה"ל אע"ג דאניס מוכר קונה לוקח הואיל וקיבל דמים אע"ג דלא גמר ומקני) עי"ש, וא"כ מה בכך שהיתה ע"י כפיית ההר, והלא השי"ת משלם שכר טוב לעושי רצונו, וא"כ הו"ל בכלל תליוהו זבין דזביניה זביני עכ"ל.

ובהואיל משה פרשת פינחס (אות קכ"ו) כתבנו, לפי"מ שכתב בשו"ת קול אריה חאבע"ז (סי' צ"ג), דמבואר מכל האחרונים דהא דאמרינן תליוהו זבין זביניה זביני לא הוי בגדר ודאי, רק דהוי בגדר רוב, וא"כ איך מהני, הא קיי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב להוציא, וקרקע בחזרת בעליה קיימא עי"ש.

ולפי"ז י"ל דאי ס"ל הולכין בממון אחר הרוב ואמרינן דאגב זווי גמר ומקני, וכיון דבשעת קבלת התורה הובטח להם שכר, ומעתה ליכא טענת מודעא, משא"כ אי ס"ל אין הולכין בממון אחר הרוב, ולא אמרינן אגב אונסא גמר ומקני, אז שפיר י"ל דאיכא טענת מודעא.

ובשו"ת שם אריה בקונטרס רוב וספק (אות ב) כתב לבאר פלוגתת רב ושמואל במסכת ב"ב (דף מ"ז:), דרב ס"ל הולכין בממון אחר רוב, ושמואל ס"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב דאזלי לשיטתייהו, לפימש"כ התומים בקונטרס תקפו כהן (סי' כ"ג) ליישב קושית המהר"י באסאן אמאי אמרינן ספיקא ממונא לקולא הא איכא ספיקא דאיסור גזל לאידך, ותי' דכך הוא ההלכה שנאמר דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואם אין התובע יכול להוכיח שממון זה שלו הוא נשאר הממון ביד המוחזק והרי הוא שלו לגמרי, וכהא דרשינן במסכת קידושין (דף ע"ג:) לענין ממזר ודאי ולא ממזר ספק, וכן גבי מעשר בהמה במסכת ב"מ (דף ט:) עשירי ודאי ולא עשירי ספק, ה"ג בלא תגזול דרשינן לא תגזול ודאי ולא ספק, והיינו דהתורה אמרה דמספק אין להוציא ממון והמוציא מחבירו עליו הראיה עי"ש.

וי"ל דהיינו טעמא דאין הולכין בממון אחר הרוב משום דגם רוב הוי ספק כדברי השיטמ"ק בב"מ (שם) דלכן בקפץ אחד מן המנויין לתוכן לא אמרינן דליבטל ברובא, משום דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק ורוב עדיין הוי ספק עי"ש, משו"ה אין הולכין בממון אחר הרוב דסו"ס הוי עדיין ספיקא, וספק ממון לא אסרה תורה כלל.

והביא מתרומת הדשן (סי' שמ"ט) דלזה אין הולכין בממון אחר הרוב משום דהמוציא מחבירו עליו הראיה ורוב ל"ה ראיה, וביאור הדברים דכיון דרוב עדיין הוי ספק לכך ל"ה ראיה ומשו"ה א"א לילך בממון אחר הרוב.

ועפי"ז י"ל דרב ושמואל לשיטתייהו אזלי, עפיש"כ הפליתי (סי' ס"ג סק"א) דרב ושמואל דפליגי במסכת יומא (דף פ"ה:) אם הולכין בפקוח נפש אחר הרוב, פליגי בהאי סברא, דרב ס"ל דרוב הוי ודאי ולכן הולכין בפק"נ אחר הרוב, ושמואל ס"ל דרוב עדיין הוי ספק משו"ה אין הולכין בפק"נ אחר הרוב עי"ש.

ולהנ"ל מבואר דרב לשיטתיה דרוב הוי ודאי משו"ה ס"ל דגם בממון הולכין אחר הרוב, משא"כ שמואל לשיטתיה דרוב עדיין הוי ספק משו"ה ס"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב, דכיון דרוב הוי ספק, לא הוי ראיה, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ובלא"ה הוי היתר גמור עכ"ל.

ואיתא במד"ר בראשית (פ"ד-ו) עה"פ ויבא יוסף את דבתם רעה, מה אמר, ר' מאיר אומר חשודין הן בניך על אבר מן החי וכו' עי"ש, והקשו המפ' ממה נפשך, אם היה אמת שאכלו אבר מן החי, יוקשה על השבטים היתכן שיעברו בשאט נפש על איסור אבר מן החי שהוא מז' מצות שב"נ נצטוו עליהם, ואם לא היה אמת הדבר, היתכן דיוסף הצדיק יוציא חלילה שקר מפיו ויוציא שם רע על אחיו עכ"ל.

ובספר פרדס יוסף פרשת וישב (פרשה ל"ז-א) ד"ה והנה, כתב בענין מחלוקת יוסף והשבטים, דיוסף הביא עליהם דיבתם רעה שאוכלין אבר מן החי, דאין הכוונה שהיו ח"ו אוכלים ממש אבמה"ח בעין, אלא דמתחלה היו מבטלין את האבר מן החי ברוב היתר, ולאחר שנתבטל ברוב ונפקע איסורו ליעשות כהיתר היו אוכלין אותו, אך יוסף טען כנגדם דלאו שפיר עבדי כיון דקיי"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה ואינן רשאים לעשות כן.

ומחלקותם הוא, דיוסף ס"ל כשיטת הראב"ד בתמים דעים (סי' רל"ט) דמה"ת אין מבטלין איסור לכתחלה ונמצא דעברי אאיסורא דאורייתא, משא"כ השבטים ס"ל כשיטת רש"י בחולין (דף ע"ג:) ד"ה חידוש, דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא מדרבנן, ואמילי דרבנן האבות לא היו מקפידים וכמש"כ הרדב"ז (ח"ב סי' תרצ"ו), ועיין בתשובת הרמ"א (סי' י) שכתב דאף דאאע"ה קיים אפילו מילי דרבנן כדאיתא ביומא (דף כ"ח:), אך זהו אברהם לבדו אבל זרעו אחריו לא היו נזהרין בדבר שהוא אסור רק מדרבנן עי"ש, ולכן התירו השבטים לבטל אבר מן החי ברוב, דהלא מה"ת שרי לבטל איסור לכתחלה.

ובשו"ת בית יצחק חאו"ח (סי' ס' אות ה') ובחיוור"ד ח"א (סי' קל"א אות ג') כתב, דפלוגתת הראשונים אי אין מבטלין איסור לכתחלה הוא מה"ת או מדרבנן, תליא אי רוב הוי ודאי או ספק, דאי ס"ל דרוב הוי כודאי וכאשר בטל האיסור ברוב, הותר לגמרי, וא"כ י"ל דמה"ת מותר לבטלה כיון דנעשה ודאי היתר, ורק מדרבנן החמירו שלא לבטל איסור לכתחלה, משא"כ אי ס"ל דרוב הוי ספק א"כ לא נעשה היתר גמור בוודאות ולכן מה"ת אסור לבטלו לכתחלה דסוכ"ס לא יהא היתר גמור רק ספק עי"ש.

והמפרשים הקשו על הא דאמרו ונקבל אגרא, פשיטא, דהלא אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה כדאיתא במסכת פסחים (דף קי"ח).

ובספר עונג חיים לשבת (אות ס"ה) הביא מה ששמע ליישב, דאיתא במסכת קידושין (דף ל"ט:) דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וכתב בספר בכור שור עמ"ס ב"ב (דף ט"ו:) להסביר זאת, משום דכל התורה נאמרה על תנאי אם בחקותי תלכו ואם בחקותי תמאסו, וכיון דהמבטל מצות עשה אין לו עונש מיתה ומלקות בעולם הזה, לכן גם שכר מצות עשה ליכא בעולם הזה, ומבואר במסכת קידושין (שם), ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאלו עשה מצוה כשבא דבר עבירה לידו, וכיון דעל העבירה איכא עונש מיתה ומלקות בעולם הזה, ממילא כשלא עבר על העבירה בדין הוא שיטול שכר ג"כ בעולם הזה, וזהו שחידש לומר ניזול אפתחא דבי זונות ונכפייה ליצרן ונקבל אגרא, ר"ל שיקבלו שכר בהאי עלמא משום שיבא דבר עבירה לידם ויפרשו ממנה עכ"ד עיי"ש.

ולפי"ז י"ל דפליגי בזה, דמרים ואהרן ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא, ולכן לא מצאו זכות על משה רבינו דס"ל דטוב יותר להיות אצל העבירה כדי לכופ ליצרא ולקבל שכר, כיון דבלא"ה איכא שכר בהאי עלמא, ולכן דיברו עליהם סרה, משא"כ משה רבינו ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ורק אם בא דבר עבירה לידו ואינו עובר על העבירה, בדין הוא שיטול שכרו בעוה"ז, ולכן ס"ל דמותר להיות אצל העבירה ולכופ ליצרא כדי לקבל שכר בהאי עלמא.

ואיתא במסכת קידושין (דף ל"ט:), ר' יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה (באותו מתן שכר להודיען שאין מתן שכר אלא לעולם הבא), בכיבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך, ורבנן ס"ל (דף מ:) למען ייטב לך בעוה"ז, ולמען יאריכון ימיך לעוה"ב עיי"ש.

ובספר המדרש והמעשה (פרשת יתרו) בעמק הלכה (אות ב') כתב, דר' יעקב ורבנן פליגי אי דברה תורה כלשון בני אדם או לא, דרבנן ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ ליכא לפרש שניהם על עוה"ב, דתרי קראי על עוה"ב למה לי, וע"כ דלמען ייטב לך בעוה"ז ולמען יאריכון ימיך לעוה"ב, וא"כ ע"כ דיש שכר מצוה בהאי עלמא, ור' יעקב ס"ל דדברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ י"ל דשניהם קאי על עוה"ב, ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא עכ"ד עיי"ש.

והטעם שבני ישראל זכו לארץ ישראל י"ל, לפימ"כ בספר נחלת בנימין (מצוה ב' אות י') דארץ ישראל הוא תרומתו של עולם ונתונה לכהן עליון עיי"ש, ואיתא בשמות רבה (פרשה ט"ו-ל"א) דכנסת ישראל נדמה כלפי הקב"ה כמו אשה לבעלה עיי"ש, ומעתה דבני ישראל הם בבחינת אשת כהן בדין הוא שתאכל בתרומתו של עולם.

ובזה יבואר דברי הספרי, דמשה רבינו אמר ליתרו, נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם וגו' דכיון דארץ ישראל היא תרומתו של עולם ונתונה לכהן עליון, ולכן שייך ארץ ישראל לנו כדין אשת כהן, לכה אתנו והטבנו לך, דגם לך יהיה לך חלק בארץ, אך לכאורה יש לו ליתרו לומר דאין לנן דיין אשת כהן, כיון דהקידושין היתה בעל כרחא בכפיית ההר עלינו, ויש לנו טענת מודעא.

ע"ז אמר לו משה, אתה ראית החן שניתן לנו במצרים בשעה שלקחו רכוש מצרים שהוא בשביל הענקה, וע"כ שכבר נשלם הזמן, והטעם דקושי השעבוד השלים הזמן, דהצדק הוא עם השבטים דמבטלין איסור לכתחילה, משום דרוב הוא ודאי, ולפי"ז ס"ל דהולכין בממון אחר הרוב ואמרינן דאגב זוזי גמר ומקני, וכיון דבשעת קבלת התורה הובטח להם שכר, ומעתה ליכא טענת מודעא, ושפיר יש לנו זכות בארץ ישראל, ולכן אל נא תעזוב אותנו ודו"ק.

והענן סר מעל האהל והנה מרים מצרעת כשלג ויפן אהרן אל מרים והנה מצרעת: ואיתא במדרש, הרוצה לידע תחית המתים מה"ת יראה והנה מרים מצרעת כשלג והוא פלאי.

והנבס"ד, עפימ"כ בספר חכמת התורה (דף תנ"ה) דמשה רבינו היה מחולק עם מרים ואהרן במה דאיתא במסכת ע"ז (דף י"ז:), ר' חנינא ור' יונתן הוו קאזלי באורחא, מטו להנהו תרי שבילי, חד פצי אפיתחא דעכו"ם (פתח לפתח עבודת כוכבים), וחד פצי אפיתחא דבי זונות, אמר ליה חד לחבריה, ניזיל אפיתחא דעבודת כוכבים דנכיס יצריה (נשחט יצרא ולא ניזול אפיתחא דבי זונות שלא ישלוט בנו יצר הרע), א"ל אידך ניזול אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליצרן ונקבל אגרא עיי"ש, א"כ משה רבינו היה סובר דטוב יותר להיות אצל העבירה ולכופ ליצרא ולקבל שכר, ולכן נשא אותה ולא נגע בה, והם אמרו דיותר טוב שלא להיות אצל העבירה כלל, ולכן דברו בו עכ"ד.

ועכצ"ל דלכן אינו בטילין ברוב האומות כיון דבני ישראל עתידין לתחיית המתים, ולפי"ז שפיר מוכח מכאן דתחיית המתים מה"ת ודו"ק.

ב) עוי"ל, דאיתא במפרשים הטעם שמשה לא נכנס לארץ ישראל, משום ששיבר הלוחות, עיין בספר לקט יוסף ערך משה (אות ל"ד), ובספר עיר דוד (דף ע"ד).

אך יש להעיר, דאיתא במדרש רבה (שמות פרשה מ"ג א), בשעה שעשו ישראל אותו מעשה, ישב הקב"ה עליהם בדין לחייבם, שנאמר הרף ממנו ואשמידם, ולא עשה אלא בא לחתום גזר דינן שנאמר זוכח לאלהים יחרם, מה עשה משה, נטל את הלוחות מתוך ידו של הקב"ה כדי להשיב חמתו, למה הדבר דומה, לשר ששלח לקדש אשה עם הסרסור, הלך וקלקלה עם אחר, הסרסור שהיה נקי מה עשה, נטל את כתובתה מה שנתן לו השר לקדשה וקרעה, אמר מוטב שתדון כפנויה ולא כאשת איש, כך עשה משה כיון שעשו ישראל אותו מעשה נטל את הלוחות ושברן וכו' עיי"ש.

ולפי"ז יפה עשה משה במה ששיבר הלוחות, ואמאי הגיע לו עונש דעי"ז אינו נכנס לארץ ישראל.

אך י"ל, לפימש"כ המפ' דבני ישראל שחטאו באותו מעשה במדבר שטעו בשיתוף, כדאיתא במסכת סנהדרין (דף ס"ג.) אלמלי וי"ו שבהעלוך וכו' עיי"ש, היה להם על כך אמתלא טובה לומר דשורש טעותם הגיע להם ממה שנאמר אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כמש"כ בכלי יקר (שמות כ-ב) דלפי שלא נאמר אשר בראתיך ואשר ברא שמים וארץ, יצא מזה משפט מעוקל לטועים לאמר וכו' שמא יש אלוה אחר אשר בראנו ואשר ברא שמים וארץ וכו', ועיין בספר שפע חיים על חנוכה (ס"י פ"ה), ומעתה לא היה למשה לשבור הלוחות.

אך המפרשים כתבו, דלכן נאמר אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא אמר אשר בראתיך, דאיתא במדרש תנחומא (פרשת תזריע אות ט'), לא יגורך רע, אמר ר' אלעזר בן פדת בשם ר' יוחנן, אין שמו של הקב"ה נזכר על הרעה אלא על הטובה, תדע לך שהוא כן, שבשעה שברא הקב"ה את האור ואת החשך וקרא להן שמות, הזכיר שמו על האור ולא הזכיר שמו על החושך, שנאמר ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה, הרי הזכיר שמו על האור, אבל כשבא לחשך, אינו אומר קרא אלקים לחשך לילה אלא קרא לילה עיי"ש.

וכן איתא בכרמית רבה (פרשה ג-ג), א"ר אלעזר, לעולם אין הקב"ה מיחד שמו על הרעה אלא על הטובה, ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא אלקים לילה אין כתיב כאן, אלא ולחשך קרא לילה עיי"ש, ולכן כיון דנמנו וגמרו דנוח לו לאדם שלא נברא משנברא כדאיתא במסכת עירובין (דף י"ג.),

ואיתא במד"ר (ויקרא ד-ו), א"ר אלעזר, גוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה, כתוב בתורתכם אחרי רבים להטות, אנו מרובים מכם מפני מה אין אתם משויין עמנו בע"ז עיי"ש.

אמנם ידוע מדברי חז"ל במסכת כתובות (דף ט"ו.), דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ואינו בטל ברוב, ואם כן בעת שישראל יושבין במקומן אין חשש ביטול ברוב דכל קבוע כמחצה על מחצה, אבל לאחר שגלו דהוי ניידי ממקומם ולא הוי כמחצה על מחצה, נתעורר הקושיא מדוע אינם בטלים ברוב האומות.

ובספר טיב לבב כתב לבטל טענת אומות העולם, דאיתא במדרש רבה שמות (פרשה ו-א), בשעה שעבר שלמה על לא ירבה לו נשים ולא ירבה לו סוסים וגו', עלתה יו"ד שבירבה וקטרגה עליו וכו', תני ר' שמעון בן יוחאי, ספר משנה תורה עלה ונשתטח לפני הקב"ה, אמר לפניו וכו' הרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני, אמר ליה הקב"ה, שלמה ואלף כיוצא בו בטלין ודבר ממך אינו בטל עיי"ש, הרי דאות אחת מן התורה אינה בטלה אפילו באלף.

ונודע דכל אחד מישראל יש לו אחיזה באות אחת מהתורה, וידוע מדורשי רשומות שאמרו דתיבת ישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, וא"כ כל אחד מס' רבוא נשמות ישראל הוא כנגד אות אחת מן התורה, ומעתה אין ממש בטענת האומות, כיון דבני ישראל אחוזים הם באותיות התורה אין שייך בהם ביטול עכ"ד.

ובספר שפת אמת לר' ישמעאל הכהן פרשת יתרו (דף מ"ה.) כתב, דאי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם לא שייך לומר דיש ס' רבוא אותיות דווקא מכוונים לס' רבוא שורשי נשמות, דהרי יש תיבות יתירות לחנם כלשון בני אדם, רק אי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם אז שפיר יש לומר דיש ישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה עכ"ד.

אך בספר שמנה לחמו דרוש לתחיית המתים (פ"א) כתב ליישב קושית המין, דכיון דקיי"ל דכל העומד לעשות כעשוי דמי, וכיון דרק לבני ישראל עתיד להיות תחיית המתים ולא לאומות העולם, א"כ הוי המה הרוב נגד האומות דבישראל מצטרפין כל הדורות עיי"ש.

ובזה יובן דברי המדרש, הרוצה לידע תחיית המתים מה"ת, והיינו דשמעינן לה דלא חיישינן לטענת המין דבני ישראל בטלים ברוב האומות, משום דבני ישראל עתידין לעמוד בתחיית המתים.

אך משם אין ראייה, דהלא י"ל דלכן אינם בטלים משום דבני ישראל אחוזים הם באותיות התורה, ע"ז אמר יראה והנה מרים מצרעת, דכיון דחזינן שנענשה מרים בצרעת ולא צדקה בדבריה, ע"כ דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ולא שייך לומר דיש ס' רבוא אותיות, ושוב א"א לתרץ קושית המין כמש"כ בטיב לבב.

ומע"ט קונה לו שכרו בדין, ושוב ל"ה נהמא דכסופא דבדין
הוא שיטול שכרו אחר שהשלים עבודתו בעוה"ז.

וכתב דכ"ז ניחא אי ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וא"כ
כיון דאינו מקבל שום שכר מצוה בעוה"ז, אז שפיר י"ל דע"י
ביאתו לעוה"ז יאכל נהמא בלי כיסופא, כי בדין הוא שיטול
שכרו לעוה"ב כיון שלא היה ניתן לו שכר בעוה"ז, אבל אי
ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא איכא הדקל"ד, דמה ירויח ומה
נפקותא בבריאת האדם, ואי משום שיאכל נהמא בלא כיסופא
ובדין יטול שכרו לעוה"ב, הא כבר קיבל שכר בעוה"ז, ומאן
יימר שיש בדין ג"כ ליתן לו עוד שכר בעוה"ב, אם לא מרוב
חסדו וטובו יתברך, וא"כ שוב הוה נהמא דכיסופא, וא"כ למה
נברא האדם, ונוח לו שלא נברא עכ"ד, היוצא לנו מזה דאי
ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא אז אמרינן דנוח לו לאדם
שלא נברא, משא"כ אי ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא אז
י"ל דנוח לאדם שנברא.

ולכאורה יש לנו לימוד לתחיית המתים מה"ת, כדאיתא
במד"ר פרשת ואתחנן (פרשה ב-ט) עה"פ כי לא תעבור את הירדן
הזה, אמר לו הקב"ה למשה אם אתה נקבר כאן אצלן הן באים
עמך בזכותך, א"ר לוי למה"ד לאחד שנתפזרו מעותיו במקום
אפילה, אמר, אם אומר אני האירו לי שאקבץ מעותי אין בריה
משכחת עלי, מה עשה נטל זהוב אחד והשליך בתוכם והתחיל
צווח ואומר האירו לי, זהוב אחד היה לי ונפל ממנו כאן,
והאירו לו, מה עשה משנטל את הזהוב אמר להן בחייכם
המתינו לי שאלקט את המעות וליקטן בזכות הזהוב נתלקטו
המעות, כך אמר לו הקב"ה למשה, אם נקבר אתה אצלם
במדבר הן באים בזכותך ואתה בא בראשם שנאמר וירא
ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם דעל כן
שם במדבר חלקת מחוקק ספון כדי שיתא ראשי עם עיי"ש,
ולפי זה נשמע לתחיית המתים מן התורה, דהרי מהאי טעמא
לא נכנס משה לארץ ישראל כדי שיחזיר את מתי מדבר לעת"ל
כשיעמדו לתחיה.

ובזה יבואר דברי המדרש, הרוצה לידע תחיית המתים מה"ת,
והיינו דשמעינן לה מהא דלא נכנס משה לארץ ישראל כדי
שיביא עמו מתי מדבר כדכתיב ויתא ראשי עם, אך מנלן דלכך
לא נכנס לארץ ישראל, הלא י"ל דהטעם שלא נכנס לארץ
ישראל הוא משום ששבר הלוחות, עז"א יראה והנה מרים
מצורעת כשלג, דכיון שמרים נענשה ע"כ דהצדק הוא עם
משה דמקבלין גרים, וס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא,
ולפי"ז ס"ל דנול לו שלא נברא, ומעתה י"ל דלכך לא כתיב
אשר בראתיך, ולפי"ז איס להם אמתלא על מעשה העגל
שבטעות בא לידם, ושפיר עשה משה במה ששיבר הלוחות,
וע"כ דהטעם שמת במדבר הוא כדי להביא עמו מתי מדבר,
ושפיר מוכח מכאן תחיית המתים מה"ת ודר"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com

תנו רבנן, שתי שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה, הללו אומרים
נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו
לאדם שנברא יותר משלא נברא, נמנו וגמרו נוח לו לאדם
שלא נברא יותר משנברא וכו' עיי"ש, ולכן לא ייחס הקב"ה
את בריאת האדם לעצמו לומר אשר בראתיך עכ"ד, עיין בכלי
יקר, ומדרש יהונתן.

ובספר מאיר עיני חכמים תנינא (דרוש ב' לשבחה"ג) כתב, דמה
שדברה מרים על משה על אודות האשה הכושית אשר לקח
משום דאסור לקבל גרים עיי"ש, ומדנענשה מרים ונעשית
מצורעת ש"מ דשפיר עשה משה שקבל גרים.

ובהואיל משה פרשת ויקרא (אות ה) הבאנו מש"כ כ"ק האדמו"ר
מזוועהיל זצ"ל (פרשת לך שנת תשי"ט) לפרש, מה דאיתא במסכת
יבמות (דף מ"ז), גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו מה
ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישאל בומן הזה דווים
סחופים ומטורפים ויסורין באים עליהם וכו' עיי"ש.

והנהגה הא דצריכים לומר להם כן, משום שמא יחזרו לסורם
בראותם כשנתגיירו באים עליהם כל היסורים האלה, כדאיתא
במסכת יבמות (דף מ"ח), מפני מה גרים בזמן הזה מעוניין
ויסורים באים עליהם, ולא הגינו עליהם המצוות שקיימו
כשנתגיירו, וע"כ הא דלא הגינו עליהם המצוות והמעש"ט
שעשו, משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא.

ולפי"ז יצא לידון בדבר החדש דזה דמקבלין גרים או לא,
והיינו משום דחיישינן שמא יחזרו לסורם כשיבא עליהם
יסורים, יהא תלוי אי ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא או
לאו, דאי ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, ליכא למיחש
דלמא יבאו עליהם יסורים כשיקיימו המצוות, וגם שמא יחזרו
לסורם, דהוה כספק ספיקא, דמסתברא שלא יבאו עליהם
יסורים, ויקבלו שכר מצוות בהאי עלמא, ומשו"ה שפיר
אמרינן דמקבלין גרים, אבל אי ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא
ליכא, ולא יגיין עליהם המצוות שקיימו, א"כ מילתא דשכיחא
הוא שיבאו עליהם יסורים ושמא יחזרו לסורם, ומשו"ה אין
מקבלין גרים עכ"ד.

ובספר בא ישועה ונחמה פרשת נח (דף ט) ופרשת לך (דף ט"ז).
כתב, דלכאורה דכיון דנוח לו לאדם שלא נברא א"כ באמת
למה נברא, ותי"ב בשם המגיד שהקשה קו' יתירא מאחר
דבעוה"ב אין שום אכילה ושתייה כי אם שיהנה מזיו השכינה,
א"כ אחר שהנשמה היה מתחילה במקום גבוה למה נברא
בעוה"ז, דאף שיקיים כל התורה לא יזכה כ"א לאותו המקום
שהיה מתחילה, וא"כ מה עדיפא ליה בהבראו אדרבה יש
לחוש אם יחטא דאפילו להאי מקום לא יגיע.

ומתוך, דהנפש בעולם העליון נהנה מזיו השכינה, אבל זהו
נהמא דכסופא בחנם, וכיון שיורדת לעולם ומסגל מצות